

Skvělé jsou Kautmanovy Biblické reflexe: projevuje v nich především lásku k tomuto textu, neúplatnou kritičnost a důslednou historicitu myšlení. Jednotlivé knihy Starého a Nového zákona probírá krok za krokem, uvádí je citátem, který pak komentuje. Pozoruhodné jsou jeho úvahy o Genezi a stromu poznání, o volbě, změnění jazyků, bezvýhradnosti víry a jejich odvrácených stranách (Abraham a Izák: „V dějinách se na Boha odvolávalo tolik zločinců, že je dnes lepší prověřovat i spravedlnost božích příkazů, pokud je to v našich silách.“), o tajemném zápasu Jákoaba s Bohem („...smysl lidského údělu si člověk musí vybojovat i proti Bohu.“ – s. 96). Brilantní jsou Kautmanovy úvahy o „přinucení ke svobodě“ (Exodus): „Proto je krok z říše nesvobody do říše svobody tak obtížný a skok z říše svobody do nesvobody tak snadný, že je často nepostřehnutelný.“ (100–101). Z desatera vyjímá svobodu volného času (šábes, neděle), v pasážích o Knize smlouvy zkoumá nejstarší právní normy, v psaní o Leviticu se dotýká problému eugeniky a lásky kontra biologické podstaty člověka („Vrátit člověka zpět do formy biologické existence nelze – přestal by být lidskou bytostí a společností by se změnila v lidské stádo.“ – s. 121). Z Numeri si vybírá problém pohlavní lásky, z Deuteronomia paradox dnešního sváru tří monoteistických náboženství v jednom prostoru (judaismus, křesťanství a islám). Zcela jistě parádními partiemi Kautmanova kritického myšlení i vysokého stupně citlivosti jsou jeho reflexe Kazatele a Písňe písni. V jiných částech mluví o polidšťující funkci umění, o Šalamounově moudrosti, která je spíše schopností filozofovat a umělecky tvořit než vědecky bádát, fascinující jsou také reflexe o knihách Jób a Izajáš.

V jeho kontemplancích o Novém zákoně se mihne Ježíšův odraz buddhismu, jeho osud jako osud všech reformátorů (přišel naplnit, ale také zrušit). Hodně místa autor věnuje Pavlovi a paulismu (aluze s Dostojevským a jeho Bratry Karamazovovými apod.): „Křesťanství přerůstalo v moc bezmocných, sílilo každým dnem a když konečně samo uchopilo vládní moc a meč do svých rukou, znamenalo to sice přípravu k vítěznému světovládnému tažení, ale současně jeho vnitřní oslabení, které překonává v naší době hlavně tam, kde je opět meč a meče zbaveno.“ (s. 298). Osobitými topoi Kautmanových reflexí je problém lidské sexuality, který jako červená nit prochází celým jeho dílem, a s tím spojený leimotiv lásky jako spásné síly, která činí člověka člověkem i v konečné tragičnosti jeho údělu.

Františka Kautmana zná brněnská veřejnost z jeho přednášek pro vědecké společnosti, například na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity; po řadě jeho knih, které se ze samizdatu přestěhovaly do prestižních nakladatelských domů, má nyní možnost spolu s ním přemýšlet o odkazu knihy knih a o jejím protnutí s naší převratnou dobou.

Ivo Pospíšil

PROCHÁZKY S RUSKÝMI SPISOVATELI

Miroslav Zahrádka: *Toulky s ruskými spisovateli*. FF Univerzity Palackého, Olomouc 2003, 123 s.

Knih předního českého rusisty, profesora olomoucké univerzity Miroslava Zahrádky Toulky s ruskými spisovateli přichází v době, kdy je, bohužel, ruské literatuře a kultuře věnována u nás pouze marginální pozornost. Vydání této publikace je cenným obohacením české rusistiky posledního desetiletí.

Publikace obsahuje deset částí, v nichž jsou představováni ruští spisovatelé (Puškin, Kurajev, L. N. Tolstoj, Granin, Gorkij, Astafjev, Šolochov, Baklanov, Bulgakov, Ajtmatov) a s nimi nebo přesněji jejich prostřednictvím se autor „toulá“, putuje v čase a prostoru dvou minulých století. Miroslav Zahrádka, který je známý jako autor celé řady odborných monografií i učebních textů, tentokrát zvolil poněkud neobvyklý žánr. Jedná se o originální eseje, připomínající do jisté míry Erenburgovy paměti Lidé, roky, život. Každá z „toulek“ (žánrová forma, kterou, jak autor přiznává v úvodu, si vypůjčil u Andreje Siňavského) má charakter jako by rozpomínání, autor si vybavuje dojem z prvního setkání s tvorbou spisovatele a od tohoto momentu se na principu řady asociací začíná odvíjet jeho fiktivní, cesta, na níž potkává nejen zmíněné literární velikány, ale vzpomíná na různé události literárního života i detaily vlastní biografie.

Výběr autorů je zdánlivě nahodilý, ale domnívám se, že se jedná o umělce autorovi bytostně blízké a setkání s jejich dílem či s osobností ho vždy poznamenalo (nevím pouze, podle jakého klíče jsou spisovatelé v textu knihy řazeni). Pokud M. Zahrádka hovoří o díle klasiků, vyhýbá se banalitám a mnohdy zprofanovaným učebnicovým pravdám, vybírá vždy méně známá fakta, doplňuje je originálními postřehy, problematika tvorby je vždy nazírána v širších souvislostech, spolu s dílem přibližuje i umělce osobnost a atmosféru doby, v níž tvořil a již byl ovlivněn. Vlastní soudy o umělecké tvorbě se vyznačují kritickým nadhledem pramenícím ze Zahrádkovy hluboké znalosti vývojových tendencí ruské i světové literatury.

Ne všechny „procházky“ M. Zahrádky s ruskými spisovateli byly jen fiktivní, neobyčejně zajímavým tématem v knize jsou jeho osobní setkání s nimi. S Grigorijem Baklanovem a Daniilem Graninem pojilo autora dlouholeté přátelství, díky interpretaci jejich, někdy i polemických, rozhovorů má čtenář nejen možnost nahlédnout do jejich myšlenkového světa i do jejich tvůrčí laboratoře, ale také uvědomit si vnitřní rozpornost sovětského období, v němž autorské (i lidské) postoje musely být často skrývány. Zajímavé je putování s Michaiilem Kurajevem, s nímž se badatel osobně setkal a jehož tvorba je u nás zatím velmi málo známá. I Kurajevova tvůrčí evoluce i vývoj jeho občanských postojů jsou v knize nahlíženy na pozadí nové doby. Při čtení publikace mne zaujala jedna myšlenka, která podle mého názoru prochází celým textem a totiž, že v každé době, byť v různých modifikacích, se ostře projevuje konflikt umělce-tvůrce a stávající moci.

Knihy Toulky s ruskými spisovateli není určena laickému čtenáři. I když se nejedná o vědeckou publikaci, obsahuje řadu málo známých „nadstavbových“ informací, ač podaných svěžím a čtivým způsobem, předpokládá se orientace ve společenském a historickém vývoji Ruska, dobrá znalost literatury a kulturních poměrů. Kniha představuje přínos především pro rusistickou obec, je výborným studijním materiálem neboť může sloužit jako výchozí text na seminářích ruské literatury a přispět tak k modernímu pojetí výuky literatury na vysokých školách.

Jana Sováková

KVALITNÍ PUBLIKACE A JEJÍ METODOLOGICKÉ, LITERÁRNĚHISTORICKÉ A LITERÁRNĚTEORETICKÉ PROBLÉMY: KRITICKÝ POHLED

История литератур западных и южных славян I-III. Российская Академия Наук, Институт славяноведения и балканистики. Редакционный совет: Л. Н. Будагова, А. В. Липатов, С. В. Никольский. Изд. Индрик, Москва 1997–2001.

(I том: *От истоков до середины XVIII века.* Редколлегия первого тома: Л. Н. Будагова, Л. В. Липатов (ответственный редактор), В. В. Мочалова, А. И. Рогов. Изд. Индрик, Москва 1997, 886 с. ISBN 5–85759–057–4; II том: *Формирование и развитие литератур Нового времени. Вторая половина XVIII века – 80-е годы XIX века.* Редколлегия второго тома: Л. Н. Будагова, Р. Ф. Доронина, В. В. Мочалова, С. В. Никольский (ответственный редактор). Изд. Индрик, Москва 1997, 670 с. ISBN 5–85759–058–2; III том: *Литература конца XIX – первой половины XX века (1890-е годы – 1945 год).* Редколлегия третьего тома: Л. Н. Будагова (ответственный редактор): Р. Ф. Доронина, С. В. Никольский. Изд. Индрик, Москва 2001, 991 с. ISBN 5–85759–171–6)

Hodnotit s určitým časovým odstupem toto seriózní a reprezentativní dílo ruských slavistů je jednodušší, než tak činit vzápětí, ale současně o to těžší: obnažily se totiž jak klady a nepochybné přednosti tohoto projektu, tak problémy publikací tohoto typu. Svazky by si zasloužily podrobnou analýzu podle jednotlivých oddílů, dílů i národních literatur nyní máme přfležitost hodnotit tyto tři svazky spíše komplexně, metodologicky, teoreticky i historicky.

Prvním problémem je orientace na západoslovanské a jihoslovanské literatury: je dána potřebou východoslovanského areálu zmapovat toto kulturní teritorium a zaměřením ruské slavistiky, v níž je rusistika specifickým a vyděleným oborem jako u nás bohemistika; to však s sebou nese –